

DOSYA EDITÖRÜNDEN**KENTİ DÜŞÜNMEK/KENT ÜZERİNE
DÜŞÜNMEK***Oğuz IŞIK**

Artık sonuna geldiğimiz 20. yüzyılın başında en büyüğü, nüfusu 7 milyona yaklaşan Londra olan sadece altı kent nüfusu bir milyonu aşmaktaydı. 20. yüzyıl başında tüm dünya çapında "kent" olarak adlandırılacak yerleşimlerde yaşayanların oranı sadece %7 dolaylarında idi. 2000 yılında nüfusu bir milyonu aşan yaklaşık 500 kent olacağı tahmin edilmekte. Öyle görünüyor ki, bu kentlerin en büyüklerinin nüfusları 20 milyonu geçecek. Öte yandan 21. yüzyılın ilk on yılı içerisinde tüm dünya genelinde kır-kent nüfuslarının eşitleneceği ve insanlık tarihinde ilk kez kent adı verilen yerleşimlerde yaşayanların kırdaki yaşayanları sayıca aşacağı tahmin edilmekte. Şurası çok açık ki 20. yüzyıl kelimenin tam anlamıyla bir kentleşme yüzyılı oldu. Ve yine çok net ki 21. yüzyıl da kentlerin yüzyılı olacak.

Elbette kent adı verilebilecek yerleşimlerin tarihi çok eskilere gitmekte. Ancak bugün anladığımız anlamda kent, tümüyle sanayi kapitalizminin (başka bir açıdan bakıldığında modernitenin) bir ürünü. Kenti kent yapan öğeler-nüfus yığılması, işyeri ve konut ayrımı, toplu hizmetler vb.- kapitalizmle/modernite ile doğdu. Ve kent hemen tüm modern yazarlarda bir düşler, bir özgürlükler mekanı olarak betimlenmiş, teknolojiye, ilerlemeye duyulan güven, kente ilişkin iyimser bakışta kendini göstermiştir. Buna göre kent, uygarlığın beşiği, insan aklının en yetkin ürünüdür. İnsanın doğa üzerindeki zaferinin bir simgesidir kent. Kent insanın, çevresini ve toplumsal ilişkilerini biçimleyebilme, örgütleyebilme gücünün ifadesidir.

Oysa 20. yüzyıl deneyimi kentin kelimenin tam anlamıyla ikili bir yüzü olduğunu ve çoğu durumda karanlık yüzün aydınlık yüzünü bastırabildiğini göstermiştir. Kent, gerçekte düşün, kâbusla mitin, yalanla doğrunun, iyiyile kötünün, güzelle çirkinin, yanılamayla gerçeğin içiçe geçtiği bir labirenttir. Hem özgürlüğün hem de en acımasız baskıların mekânıdır kent. İnsanın özgürleşebildiği gibi, ruhunu satıp tutsaklığa da koşuverdiği mekândır. Bugünün büyük kenti, zenginlikle yoksulluğun yanyana varolduğu, çoğu durumda (kelimenin geniş anlamıyla) şiddetin tüm kuralları ortadan kaldırdığı bir mekandır.

Her dönemde kent, ütopyolarla birlikte anılmıştır. Çünkü kente ilişkin tavır, geleceğe ilişkin tavır yansır. İçinde bulunduğumuz dönem, özellikle kentler açısından bakıldığında tam bir dönüm noktası olarak görülebilir. Tarihin her döneminde kentler toplumsal değişimin merkezi olmuştur; kentler, sadece toplumdaki geniş çaplı değişimlerin başlatıcısı olmakla kalmamış, toplumdaki değişimlerle birlikte kendi iç yapıları da değişimlere uğramıştır. Ama tarihin hiçbir döneminde kentler, son yirmi yılda olduğu ölçüde büyük çaplı bir değişimi bu denli kısa bir süre içinde yaşamamıştır. Gerçekten de son yirmi yıllık dönemde yaşanan değişimlerle, kentlerin sanayi devriminden bu yana oluşmuş iç yapıları değişmiş, kentler ve bölgeler arasındaki ilişkiler yeniden kurulmuş, bir anlamda dünya haritası yeniden çizilmiştir. Bu açıdan Türkiye kentleri de büyük çaplı bir dönüşüm arifesindedir. Ve bundan ötürü de kent(ler) üzerine kafa yormanın tam zamanıdır. Çünkü kent üzerine düşünmek, sadece kenti araştıranlara bırakılmayacak ölçüde önemli bir uğraştır. Çünkü kent üzerine düşünmek, geleceği düşünmektir. Çünkü kenti kurmak, geleceği kurmaktır.

* Doç.Dr., ODTÜ Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, Öğretim Üyesi